

LISZT-EMLÉKEK NYOMÁBAN AZ AUGUSZ CSALÁDTÓL SIGRAY KLÁRÁIG

■ Benczik Gyula

Liszt Ferenc és a báró Augusz család kapcsolata jól ismert a zeneszerző rajongói körében. Szekszárd városában mindenütt rábukkanunk a Liszt- és Augusz-kultusz jegyeire, és nem szűkölködünk színvonalas kiadványokban, közleményekben sem, ha jobban szeretnénk ismerni a Liszt–Augusz barátság részleteit.¹

Itt most nem lenne helyénvaló újból elismételni a szekszárdiak körében jól ismert Augusz-ismeretanyagot, helyette ott kezdjük, ahol ez a jelentős kultúrtörténeti epizód véget ért.

1876: Liszt negyedik látogatása Auguszéknál Szekszárdon.² Ekkor a család

teljes létszámban együtt élt a Tolna megyei város előkelő kastélyában: a családfő báró Augusz Antal (69), felesége született Schwab Klára (59), és öt gyermekük, Anna (28), Heléna (26), ifjabb Antal (22), Klára (19) és Imre (17).³

A családtagok ismertetésekor a családfő személyének bemutatásától nyugodtan eltekinthetünk, hiszen *Liszt Ferenc és Augusz Antal barátsága* címmel 2011-ben önálló kötet jelent meg erről⁴. Érdemesebb a család nőtagjaira, gyermekeire több figyelmet szentelni, hiszen – mint köztudott – az Augusz család férfiágon 1886-ban kihalt, a Liszt-emlékek őrzése a hölgyekre hárult. Ami fennmaradt, mind nekik köszönhető.

A báró házastársa, Schwab Klára Bécsben született, hét nyelven beszélő, több hangszeren játszó művelt hölgy, Liszt nagyra becsülte őt, erről számtalan levele tanúskodik.⁵

Az Augusz-lányok szerepe sem mellékes. Az Esztergomi Mise leendő előadása körüli kezdeti huzavonák láttán a család

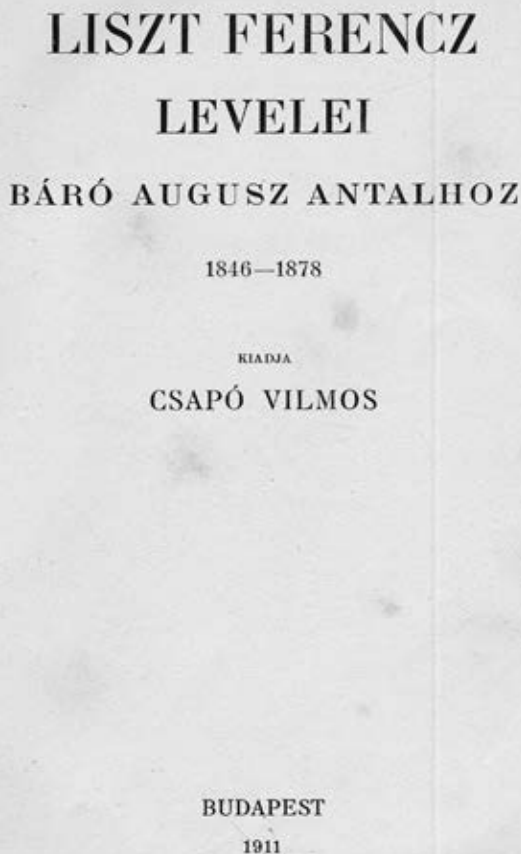
¹ Hadnagy Albert – Prahács Margit: Liszt szekszárdi kapcsolatairól. In: Tanulmányok Tolna megye történetéből, 2. Szerk. Puskás Attila. Szekszárd, 1969. (továbbiakban: Hadnagy – Prahács, 1969.) 219–265. p.; Vendel-Mohay Lajosné: Liszt-emlékek Szekszárdon. Szekszárd, 1986. (továbbiakban: Vendel-Mohay, 1986.) 152 p. (Múzeumi füzetek); Husek Rezső: Bevezetés Liszt leveleihez. A szekszárdi Liszt-kultuszról. In: Tanulmányok. Györe története, Kelet-Tolna 1500–1686, úthálózat 1800 körül, Babits pályakezdése, Liszt levelei. Szerk. Dobos Gyula. Szekszárd, 1997. (továbbiakban: Husek, 1997a.) 299–310. p. (Tolna megyei levéltári füzetek; 6.); Kaczián János: Liszt Ferenc és Augusz Antal barátsága. Szekszárd, 2011. (továbbiakban: Kaczián, 2011.) 159 p.

² Az 1876. évi látogatásról: Hadnagy – Prahács, 1969. 256–258. p.

³ Szluha Márton: Vas vármegye nemes családjai. 1. köt., A–K. Bp., 2011. (továbbiakban: Szluha, 2011.) 60. p.

⁴ Kaczián, 2011.

⁵ Kaczián, 2011. 131–133. p.

Csapó Vilmos könyvének címlapja
Liszt születésének centenáriuma

ifjú hölgytagjai, Anna (18) és Heléna (16) kijelentették: „A Liszt Misét márpedig be fogják mutatni!”⁶ Ez annyira meghatotta a náluk vendégeskedő zeneszerzőt, hogy ezu-

⁶ Liszt Ferencz levelei báró Augusz Antalhoz, 1846-1878. Kiadja Csapó Vilmos. Bp., 1911. (továbbiakban: Csapó, 1911.) 83. p. 27. sz. „... pour petits prophètes (Die Messe von Liszt wird aufgeführt) de votre famille.”; Liszt Ferenc levelei. [Közli Husek Rezső]; In: Tanulmányok. Györe története, Kelet-Tolna 1500-1686, úthálózat 1800 körül, Babits pályakezdése, Liszt levelei. Szerk. Dobos Gyula. Szekszárd, 1997. (továbbiakban: Husek, 1997b.) 333. p. 27. sz. (Tolna megyei levéltári füzetek; 6.) „Legyen szíves átadni tiszteletteljes hódolatomat Augusz asszonynak, valamint gyengédebb üdvözetemet a család kis prófétanőinek (»Liszt miséjét bemutatók«)“ Bécs, 1858. nov. 11.

tán írt leveleiben évekig „prófétanőinek”, „házi prófétáinak”⁸ szólította a két leányt. Az Esztergomi Misét, mint tudjuk, 1856. augusztus 31-én valóban bemutatták. Az elsőszülött nővér, Anna azzal írta be magát a Liszt-kutatás történetébe, hogy az 1865-ös pezsgő szekszárdi napokról, szereplőiről (köztük Lisztről, Bülow-ról, Cosimáról stb.) 17 évesen igényes, aprólékos, a lelkesültséget alig leplező naplót vezetett.⁹ A zongoraművész egyébként külön négykezeseket írt vagy dolgozott át hölgyeink számára.¹⁰

A legfiatalabb nővér, Klára személyét (mint később majd leányaét is) éppen születésének megünneplése (1857) kapcsolja a világhírű zeneköltőhöz: Liszt bölcsődalt ígért a jeles eseményre anyjának, a bárónénak.¹¹

Ennyi előzetes ismeret után visszatérve Liszt és az Augusz család negyedik, utolsó szekszárdi, 1878. évi együttlétére: megállapíthatjuk, hogy ettől kezdődően jobbára baljós, kisebb részben örömteli események sora indult el. Előbb minden jól kezdődött: 1877-ben Augusz Klára férjhez ment a tehető gróf Sigray Fülöphöz, és a férj ivánci kastélyába költözött.¹²

⁷ További „prófétanő” említések: Csapó, 1911. 145. p. 60. sz. (1869), 153. p. 63. sz. (1869), 156. p. 65. sz. (1870)

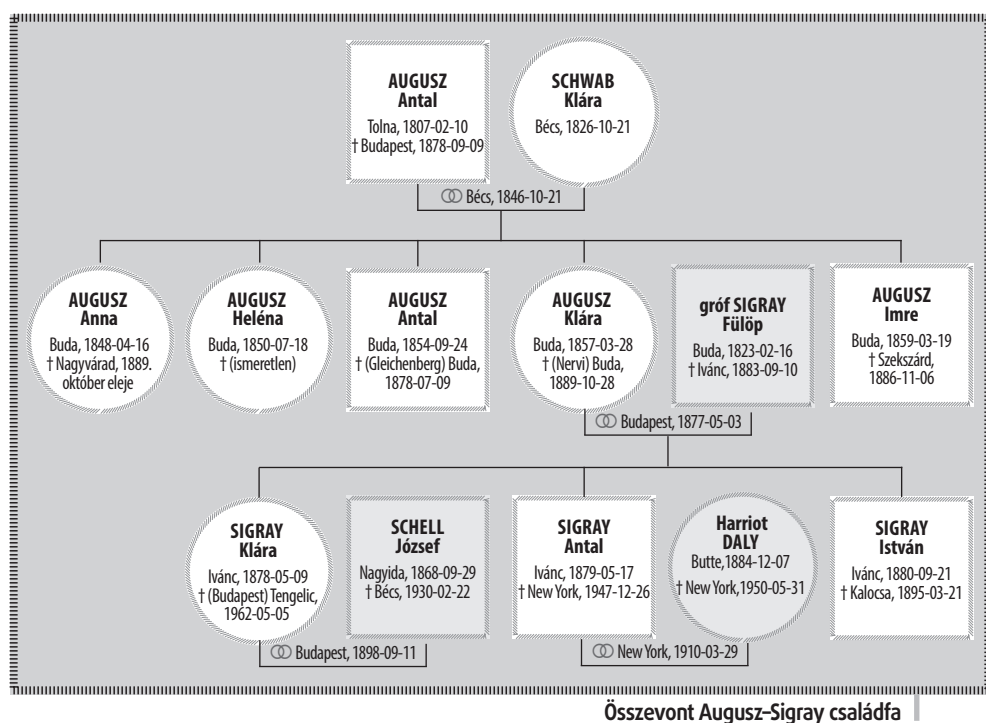
⁸ Uo. 120. p. 47. sz. (1867)

⁹ A teljes szöveg közlése: Hadnagy-Prahács, 1969. 230–244. p.

¹⁰ Husek, 1997b. 347 p. 38. sz. (1866), 371 p. 62. sz. (1869), 402 p. 99. sz. (1874). Az alábbi sorszámú levelek említik Annát, Helénát és Klárát: Csapó, 1911. 94–96. p. 33. sz., 162–164. p. 73. sz., 167–168. p. 76. sz., 177–178. p. 83. sz., 185–187. p. 89. sz., 203–204. p. 102. sz., 217–219. p. 113. sz.

¹¹ Csapó, 1911. 78. p. 21. sz. „Mille respectueuse hommages a Mme d'Augusz (Das Wiegenlied soll komponiert werden)”; Husek, 1997b. 333 p. 21. sz. : „Ezer hódoló tisztelet Augusz asszonynak (a bölcsődalt meg kell írni).“ A levél kelte: Weimar, 1856. dec. 30. Az utalás Augusz Klárára vonatkozott, aki 1857. március 28-án Budán született.

¹² Szluha Márton: Vas vármegye nemes családjai. 2. köt., L–Zs. Bp., 2012. (továbbiakban: Szluha, 2012.) 497. p.

A következő esztendőben, 1878. május 9-én megszületett leányuk, Sigray Klára Iváncon. Liszt levelében gratulált a fiatal anyának, Augusz Klárának és a nagymamává lett Madame Augusznak.¹³

Míndeközben mintha átok ült volna a szekszárdi családon, kevés öröme okot adó esemény történt. 1879 nyarán meghalt szívszélhűdésben gleichenbergi gyógykezeltetése idején Tony, azaz ifjabb Antal (23). Kiváló orientalistaként ismerték (az Augusz családban mindenki rendkívüli nyelvi tehetséget mutatott), és akinek diplomáciai kar-

rierjéhez szülei sok reményt fűztek.¹⁴ Két hónap múlva követte őt az apa, idősebb Antal (71), akinek élete számkra is jól ismert, és aki közel negyven éve, Liszt 1840. évi pesti koncertje óta minden magyarországi, sőt részben külföldi tevékenységében szervezőként részt vett.¹⁵

Nem tudjuk, az eseményeknek mennyiben volt köze ahhoz, hogy 1881 őszén Anna és Heléna a grazi irgalmasrendiek zárdájába lépett.¹⁶

Csak Iváncon volt felhőtlen a boldogság. 1879. május 17-én megszületett Augusz Klárának második gyermeke, Sigray Antal¹⁷, 1880. szeptember 21-

¹³ Csapó, 1911. 220 p. 116. sz. „Recevez me sinceres félicitations sur votre nouvelle situation de grand’papa, et veuillez les dire de ma part, tres respectueusement a Mme la Grand’mere et a la jeune maman Claire.“; Husek, 1997b. 415 p. 118. sz. „Fogadja őszinte szerencsekívánataimat új, nagyapai minőségében, és részemről fejezze ki azokat Augusz asszonynak és a fiatal anyának, Klárának is.“ Weimar, 1878. június 3.

¹⁴ Különfélek. Bárány Augusz Antal elhalálózása. = Székesfehérvár és Vidéke, 1878. szept. 28. [2]. p.

¹⁵ Kaczián, 2011. 131–133. p.

¹⁶ Fővárosi hírek. Személyi hírek. = Fővárosi Lapok (továbbiakban: FL), 1881. okt. 30. 1470. p.

¹⁷ Szluha, 2012. 497. p.

Gróf Sigray Fülöpné Augusz Klára sírköve az ivánci családi sírkertben

(A szerző felvétele, 2022.)

én pedig István.¹⁸ Nem sokáig örülhetett itt sem a család: 1883. szeptember 10-én meghalt az apa, Sigray Fülöp.¹⁹

1883: Liszt vejének, Richard Wagner halálának éve.²⁰ Februárban arról adott hírt a sajtó, hogy Liszt egészségi állapotára tekintettel nem megy Bayreuthba a temetésre.²¹ Magyarországon maradt április elejéig, és Szekszárdra készült özvegy Augusznéhoz és családjához.²²

1886-ról nyugodtan mondhatjuk, hogy a gyász éve. Július 31-e a Mester,

Liszt Ferenc halálának napja.²³ A 27 éves, diplomáciai pályára készülő, nőtlen Augusz Imre ez év novemberében tüdőbaj következtében meghalt. Vele a család utolsó férfitagja szállt sírba.²⁴ Végrendeletében minden vagyonát egy Szekszárdon létesítendő szeretetház javára hagyta, anyjával egyetértésben. Később ezt az ivánci árvák jogi képviselői megtámadták, és a vagyon kb. egyharmadának értékében, 90 ezer forintban egyeztek meg Szekszárd városával.²⁵

¹⁸ Uo.

¹⁹ Uo.

²⁰ Richard Wagner (Lipcse, 1813. május 22.–Velence, 1883. február 13.): német zeneszerző, karmester, esztéta.

²¹ Napi hírek. Liszt Ferenc. = Pesti Hírlap, 1883. febr. 22. 5. p.

²² Különfélék. Liszt Ferenc. = Ország-Világ, 1883. febr. 24. 143. p. Ennek megtörténetéről nem tudunk.

²³ Liszt Ferenc (Doborján, 1811. október 22.–Bayreuth, 1886. július 31.)

²⁴ Vidék. A báró Augusz-család kihalt. = FL, 1886. nov. 7. 2252. p.

²⁵ Az utolsó Augusz végrendelete. = Pesti Napló (továbbiakban: PN), 1886. nov. 17. Melléklet [2.] p. A végrendelet teljes szövege. Lásd még: Vidék. Augusz-intézet. = FL, 1886. nov. 18. 2332. p.

A Kajdacsra kitelepített család Sigray Klára nagymamával 1950. május 1. után
(Schell, 2020. 20. p.)

Mindezzel a tragédiák sora nem ért véget: 1889-ben október elején elhunyt Nagyváradon Augusz Anna apáca, akinek naplójáról fentebb szoltunk.²⁶ Gyászát enyhítendő húga, Klára, Sigray Fülöp özvegye, a tengerparti Nervibe utazott, Genova mellé, ahol néhány héten belül elhalálozott.²⁷ Klárát az ivánci sírboltban férje mellé temették. A három Sigray-unoka, Klára, Antal és István a Vas megyei árvaszék gondnoksága alá került.²⁸

1894-ben Szekszárdon meghalt a család legkiemelkedőbb női alakja, Au-

gusz Antal özvegye, Schwab Klára. Sírját egy csonka család állta körül. Heléna irgalmas nővér súlyos betegsége miatt Bécsben maradt, és csupán az unokák, a három ivánci árva, Sigray Klára, Antal és István lehetett jelen.²⁹ Ők voltak az Augusz-vagyon leendő örökösei.

Az Augusz család szekszárdi pályája véget ért. A családtagokhoz köthető, kiemelkedően gazdag Liszt-emplékanyag későbbi vándorútja sem szokványos, az alábbiakban vázlatosan mutatjuk be.

A szekszárdi Augusz-ház 1894 után a városi Kaszinó kezelésébe került. A megtartott ingóságok (pl. a Liszt-relikviák, köztük a levelek) legalábbis részben Ivánra kerültek. Egy év múlva Kalocsán a piarista kollégiumban meghalt Sigray Isván, az egyik

²⁶ Vidék. Halálozások. = FL, 1889. okt. 5. 2028. p.

²⁷ Halálozások. Özv. gróf Sigray Fülöpné. = PN, 1889. nov. 4. Esti kiad. [2]. p.

²⁸ Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára, Vas vármegye Árvaszéki Hivatalának iratai, Általános iratok 3505/1878.; 796/1891.

²⁹ Kaczián, 2011. 131–133. p.; Szluha, 2012. 60. p.

Sigray Klára gyermekeivel 1910 körül

(Schell, 2020. 6. p.)

örökös, a legfiatalabb testvér.³⁰ 1897-ben Szekszárdon Sigray Klára és Antal közösen birtokolta az árvaszéki kezeletben lévő Augusz-javakat, többek között a szekszárdi járás második legnagyobb szőlejét (32 hold), továbbá 179 hold szántót. 12 alkalmazottat foglalkoztatott a gazdaság.³¹ Anyja halála után négy évvel Sigray Klára 20 éves lett, és férjhez ment a Nagyidán birtokos báró Schell Józsefhez (1898).³² Éppen az értékes szekszárdi Augusz-birtok, Klára hozománya az, ami az ifjú párt Tolna megyébe vonzotta. A Katalin-pusztai (Tengilic, Tolna megye)

³⁰ Merényi-Metzger Gábor: A gróf Sigray család tagjai. = Fons, 2019. 4. sz. 500. p.

³¹ A Magyar Korona országainak mezőgazdasági statisztikája. 2. köt. Gazdaczímtár. Bp., 1897. 118–119. p.

³² Szluha, 2012. 497. p.

megvásárolt, majd felújított kastélyba költöztek, közel Szekszárdhoz.³³

Tudni kell, hogy korábban a család nem járult hozzá a birtokukban lévő rendkívül értékes Liszt-levelek közléséhez. Elutasították a világhírű Liszt-kutató, La Mara (Marie Lipsius) kérését is 1888-ban.³⁴ Egy személynek mindenképpen legféltebb kincsét jelentette a zeneszerző egyik levele: Sigray Klárának, akinek születésekor (1878) Liszt levélben fejezte ki jókívánságait az édesanyjának, Augusz Klárának és szüleinek. Érthető, hogy a Liszt-levelek leghűsebb őrzője anyja halála után ő volt.

Az elutasítás magyarázata az volt, hogy a kincseket önálló hazai kiadványra érdemeseknek és elegendőnek ítélték a család és barátai körében. 1911-ben Liszt születésének centenáriumán szakmai szenzációnak számított az Augusz Antalhoz írott 117 Liszt-levél szakszerű közlése, a tulajdonos, Sigray Klára hozzájárulásával.³⁵ A közzétevő, Csapó Vilmos tengelici földbirtokos annak idején Augusz Antallal Liszt barátai közé tartozott, nem mellesleg Sigray Klárának szomszédságában lakott tengelici kastélyában.³⁶ A kötet egyidejűleg németül is megjelent az európai közönségnek szánva.³⁷

1919-ben a Tanácsköztársaság idején az ivánci Sigray-kastély műtárgyait államosítás céljából leltárba vették. Az itt-ott hiányos, olvashatatlan leltárlapból csak annyit sikerült kihámoz-

³³ Serdült Benke Éva: Kastélyok és kastélylakók – sorsok. = Átalvető, 2010. márc. mell. (továbbiakban: Serdült Benke, 2010.) 2. p.

³⁴ Husek, 1997a. 305. p. La Mara (Maria Lipsius): Franz Liszt's Briefe. 1-8. köt. Leipzig, 1893–1905. A kötetek az Augusz család Liszt-levelei nélkül jelentek meg.

³⁵ Csapó, 1911. [5]. p. Dedikáció.

³⁶ Kaczián, 2011. 42–43. p.

³⁷ Liszt Ferenc's Briefe an Baron Anton Augusz, 1846–1878. Hg. von Wilhelm von Csapó. Bp., 1911. 233 p.

Báró Augusz Klára festménye
(Gróf Sigray Antal Emlékhely, Ivánc)

ni, hogy Iváncon volt egy Bécsben készült porcelán Liszt-mellszobor, egy acélmetszet és egy fénykép a zeneszerzőről. (Minden bizonnyal a szekszárdi Augusz-hagyatékából.) Legalábbis, ennyit ismert fel báró Miske Kálmán, akit a feladatra kivezényeltek. (A felmenőkről készült számos portré közül egyet sem tudott a tulajdonosok távollétében megnevezni.)³⁸ Itt kellett lennie az Esztergomi Múzeum nyomatásában megjelent partitúrájának is, amelynek első nyomdai példányát maga Liszt küldte (feltehetően dedikálva) Augusz Antalnak.³⁹

1936-ban, Liszt halálának 50. évfordulóján a Magyar Nemzeti Múzeum dísztermében rendezett kiállításra gróf Sigray Klára, özvegy báró Schell Józsefné kölcsönadta a család birtokában lévő Liszt-gyűjtemény zömét. A lista lenyűgöző.⁴⁰

1945-ben a mauthauseni táborból szabadult Sigray Antal halálos betegen nem tért vissza Ivánca kastélyába, New Yorkba költözött, a Ritz Towerban lakott. 1947-ben karácsony másnapján elhunyt. Az ivánci kastélyból, bár eleinte mentességet élvezett Sigray nyilvánvaló ellenállási tevékenysége következtében, a kommunista hatalomátvételt követően az értékeket, műkincseket ismeretlen helyekre elszállították, elhordták. A Sigray-levéltár, melyet a történész szakértők 1952-ben annál értékesebbnek tartottak, hogy az a szombathelyi levéltárban maradjon, az Országos Levéltárba került, ahol 1956-ban a forradalom alatt az orosz ágyúk által okozott tűzvészben minden darabja el-

pusztult. Ha bármi Liszt-dokumentum volt köztük, abból semmi nem maradt.⁴¹

Az igazi megpróbáltatások sora nem ért véget. 1950-ben özvegy Sigray Klárát és gyermekeit a tengelici kastélyból kilakoltatták a közeli Kajdacsra. A könyvtárat, műtárgyakat szekerekkel Szekszárdra, közgyűjteményekbe szállították, számuk útközben megfogyatkozott.⁴² A szekszárdi levéltárba 55 Liszt-levél került 1950 tavaszán, Schell József, Sigray Klára fia „felajánlásával”.⁴³ A forradalom után szorult anyagi helyzetükben a leszármazók megváltak a Liszt-levelek másik nagyobb, 59 darabos együttesétől. Ezt immár az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárába adta le Schell József.⁴⁴ 1962-ben meghalt az utolsó Augusz-unoka, Sigray Klára Budapesten. Tengelicen temették el.⁴⁵ A család az utolsó pillanatig őrizte a legbecesebbet, a Klára születését ünneplő Liszt-levelet, ami Csapó Vilmos fent említett könyvében az utolsó előtti, a 116. számot kapta.⁴⁶ Aztán 1986 előtt valamilyen okból ez is múzeumba került.⁴⁷

⁴¹ Benczik Gyula: Ivánc. [Bp.], [2000]. 90–92. p. (Száz magyar falu könyvesháza)

⁴² Vendel-Mohay, 1986. 13. p.; Serdült Benke, 2010. 2. p.; Schell József: Megint ősz lesz. Emlékkönyv egy vadászfestőről. [Pusztazámor], 2020. (továbbiakban: Schell, 2020.) 17–18. p.

⁴³ Vendel-Mohay, 1986. 13. p.; Husek, 1997a. 306. p.; Serdült Benke, 2010. 5–6. p.; Károly István – Cserna Anna: Augusz család. In: Családi levéltárak repertóriumai 1. Szerk. Cserna Anna. Szekszárd, 1999. 15. p. (Segédletek; 1.)

⁴⁴ Vendel-Mohay, 1986. 13–14. p.; Husek, 1997a. 306. p.; Serdült Benke, 2010. 6. p.

⁴⁵ Szluha, 2012. 497. p.

⁴⁶ Hadnagy – Prahács, 1969. 7. p. (és a 35. lábjegyzete) szerint a család megtartotta a 116. és 117. leveleket.

⁴⁷ Serdült Benke, 2010. 6. p. „... volt olyan levél, melyben Liszt Ferenc apai nagyanyám, Sigray Klára születéséhez gratulált. Ezeket később édesanyám adta el a múzeumnak szorult helyzetében.”; Vendel-Mohay, 1986. 14–16. p., a levél fényképe, szövege és fordítása, megjegyzésekkel: ui. 133–140. p.

³⁸ Zsámbéky Monika: Két Vas megyei kastély műkincsállománya 1919-ben. = Vasi Szemle, 1989. 1. sz. 119–120. p.

³⁹ Csapó, 1911. 71. p. 20. sz. és 225. p. Jegyzetek 20.1.; Husek, 1997b. 330. p. 21. sz. (Zürich, 1856. nov. 20.)

⁴⁰ Vendel-Mohay, 1986. 11–13. p.